

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК. 32:323.3

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3\(9\)-223-230](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3(9)-223-230)

Кальниш Юрій Григорович,

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри соціології, Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара, 49000, м. Дніпро, проспект Гагаріна, 72, тел.: +38 050 993 87 77, e-mail: ukalnish@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9185-1094>

ОСНОВНЕ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: ПІЛЬГИ ТА ПРИВІЛЕЇ

Анотація. Мета дослідження, результати якого викладено в цій статті, полягала в тому, щоб достатньо чітко розмежувати такі категорії соціальної допомоги як «пільга» і «привілей» і на цій основі внести практичні рекомендації щодо удосконалення системи публічного управління в сфері соціальної політики України. Під пільгами соціального забезпечення автор пропонує розуміти юридичний засіб створення режиму сприяння для громадян, які перебувають у важкій життєвій ситуації, що виражається в повному або частковому звільненні від виконання певних обов'язків. Необхідним є розмежування співвідношення пільг з іншими правовими категоріями соціальної політики (привілеї, гарантії, імунітети) тощо. Основна відмінність пільг полягає в тому, що пільга – це полегшення становища суб'єкта, яке досягається шляхом зниження певного навантаження, звільнення від виконання обов'язків, а не за допомогою додаткових надань.

Для приведення в систему численних нормативних актів, що регламентують надання пільг, автор пропонує прийняти єдиний комплексний акт на рівні закону, в якому повинно бути сформульовано поняття та види пільг, підстави їх надання, коло суб'єктів, які мають право на пільги, порядок їх фінансування, підстави зміни пільгового статусу або його впорядкування, порядок скасування пільг. Такий комплексний нормативний акт забезпечить більш чітке закріплення місця пільг в системі соціального забезпечення та законодавства. Чинне законодавство має передбачати можливість та умови отримання соціальних пільг окремими громадянами, а не встановлювати ці пільги. Всякі привілеї в соціальній сфері мають бути повністю ліквідовані. Всякі відшкодування громадянам, які мають особливі, та (що дуже важливо) особисті заслуги перед суспільством і державою мають проявлятися переважно у вигляді суспільної пошани, а у виключних випадках можуть бути здійснені у формі одноразових грошових виплат (в межах чинного законодавства, за окремим рішенням уряду, в індивідуальному порядку та за рахунок спеціально передбачених для цього коштів). Більшість пільг, які потребують соціально незахищені групи населення мають бути монетаризовані та індивідуалізовані з урахуванням особистого матеріального стану осіб, які на них претендують.

Ключові слова: публічне управління, соціальна політика, пільга, привілей.

Kalnysh Yuri Grigorovich,

Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Sociology, Dniprovsky National University. Oles Gonchar, 49000, Dnipro, Gagarin Avenue, 72, tel. : +38 050 993 87 77, e-mail: ukalnish@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9185-1094>

MAIN ISSUES OF SOCIAL POLICY IN MODERN UKRAINE: BENEFITS AND PRIVILEGES

Abstract. The aim of the study, outlined in this article, was to clearly distinguish between such categories of social assistance as «privileges» and «privileges» and, on this basis, to make practical recommendations for improving public administration in the field of social policy in Ukraine. Under social security benefits, the author proposes to understand the legal means of creating a regime of assistance for citizens who are in a difficult life situation, resulting in complete or partial release from certain duties. It is necessary to differentiate the ratio of benefits with other legal categories of social policy (privileges, guarantees, immunities), etc. The main difference between privileges is that the privilege is the relief of the subject's position, which is achieved by reducing a certain workload, being relieved of his duties, and not by additional allowances.

In order to bring into the system numerous normative acts regulating the granting of privileges, the author proposes to adopt a single complex act at the level of the law, which should formulate the concepts and types of privileges, the grounds for granting them, the range of entities entitled to benefits, their procedure. financing, grounds for changing or ordering the privileged status, the procedure for canceling privileges. Such a comprehensive regulatory act will provide a clearer fixing of the place of benefits in the social security system and legislation. The current legislation should provide for the possibility and conditions of obtaining social benefits for individual citizens, and not for granting these benefits. Any privileges in the social sphere must be completely eliminated. Any compensation to citizens who have special, and (very importantly) personal services to society and the state should be manifested mainly in the form of public honor, and in exceptional cases can be made in the form of lump sum payments (within the current legislation, at the discretion of the government, individually and at the expense of funds earmarked for this purpose). Most benefits that need socially disadvantaged groups must be monetized and individualized, taking into account the personal financial status of the applicants.

Keywords: public administration, social policy, benefits, privilege.

Постановка проблеми. Вже більше чверті століття «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [1], але деякі елементи пострадянського спадку у вітчизняній державній політиці домінують й дотепер. Зокрема це стосується концепції «соціального патерналізму», яка може бути цілком притаманна соціалістичному ладу, але зовсім не є природною в умовах ринкової економіки. Серед основних питань сучасної соціальної політики особливе місце займає проблема пільг, яка має юридичний, політичний, моральний, соціологічний, економічний та інші аспекти. Відсутність гнучкої і цілеспрямованої публічної політики в сфері встановлення і реалізації пільг – одна з основних поточних проблем в Україні. Колишня система соціальних виплат і пільг, побудована на зрівняльних принципах, довела свою неефективність. Однак і діюча система соціальних виплат і пільг також не дозволяє справедливо перерозподіляти ресурси на користь громадян які найбільш потребують допомоги держави. Пільги надаються найчастіше за категоріальним принципом, незалежно від матеріального становища і потреб їх одержувачів. Відсутнє чітке розмежування повноважень і джерел фінансування надання пільг між різними рівнями бюджетної системи країни, що призводить до розмивання відповідальності і дисбалансу між обов'язковими соціальними витратами і можливостями їх фінансування. Зокрема, місцеві бюджети переважані встановленими національним законодавством соціальними зобов'язаннями, на погашення яких хронічно не вистачає коштів. Нестабільність і суперечливість соціально-політичного життя в Україні, без сумніву позначається і на системі пільг, які багато в чому не впорядковані, суперечливі, не узгоджені між собою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В першій половині XXI ст. актуальні проблеми пільгового забезпечення нужденних верств населення знайшли відображення у фундаментальних працях з питань соціальної політики низки зарубіжних науковців [2 – 7 та ін.]. В межах вітчизняних суспільствознавчих наук особливої інтерес до проблем соціальних пільг проявляли фахівці з державного управління, юристи й політологи [8 – 11 та ін.]. Разом з тим, процес наукового визначення відмінностей та особливостей розмежування базових категорій соціальної допомоги в Україні триває й лишається актуальним.

Мета дослідження, результати якого викладено в цій статті, полягала в тому, щоб достатньо чітко розмежувати такі категорії соціальної допомоги як «пільга» і «привілей» і на цій основі внести практичні рекомендації щодо удосконалення системи публічного управління в сфері соціальної політики України.

Виклад основного матеріалу. Розвинена система пільг в Україні створює враження про підвищену увагу суспільства та держави до тих громадян, які в силу ряду об'єктивних причин потребують особливої турботи. Однак це не зовсім так насправді тому, що система пільг насправді компенсує (хоча далеко не в повній мірі) вкрай низький реальний рівень пенсій, соціальних допомог, оплати праці. Приміром, набагато дешевше для держави надати право на безкоштовний проїзд на міському транспорті всім пенсіонерам, ніж підвищити пенсію до рівня, що дозволяє їм безболісно оплачувати проїзд за рахунок пенсії.

Найбільш соціально вразливі верстви населення стали заручниками економічних реформ в країні у зв'язку з низьким рівнем пенсійного забезпечення, який не гарантує навіть необхідного фізіологічного мінімуму для виживання, нікчемним розміром багатьох

допомог та компенсаційних виплат, убогим рівнем соціального обслуговування. Становище ускладнюється ще й тим, що на тлі зубожіння населення існують різноманітні привілеї для представників структур влади незалежно від рівня доходу, що реалізуються через систему соціального забезпечення, що робить цю систему занадто дорогою для держави (наприклад, безкоштовний проїзд, пільгове лікування, пільги по оплаті житла і комунальних послуг, що надаються за професійною ознакою). У різних правових актах пільги іменуються по-різному: пільга, субсидія, компенсація, соціальна виплата, гарантія, соціальна допомога. Але в жодному випадку ми не зустрічаємо згадки про соціальні привілеї, якими насправді стають пільги, коли їх призначення відбувається виключно за категоріальним підходом.

Існуюча неоднорідність правової бази, яка встановлює право на отримання пільг, також є однією з проблем права соціального забезпечення, так як нормативні акти багато в чому суперечать один одному. Немає єдиних критеріїв в наданні пільг: вони надаються за принципом формальної приналежності до тієї чи іншої соціальної групи і професії, деякими пільгами користуються і члени сімей, часто працездатні, що призводить до неефективного витрачання коштів. Крім того, і всередині однієї соціальної групи простежується нерівність з надання пільг.

Згідно статті 24 Конституції України: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками ... майнового стану, ... або іншими ознаками» [1]. Разом з тим (ст. 48): «Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [1]. З цією метою та у відповідності до Конституції України, Українська держава у своїх нормативно-правових актах закріпила і де-юре гарантує громадянам

силу-силенну різноманітних пільг. За різними підрахунками цих пільг близько 150 [12], але сьогодні жоден державний орган України не в змозі чітко назвати ані кількість пільговиків, ані реальну вартість цих пільг для державного бюджету. Тому всі оцінки загальної вартості цих пільг дуже приблизні. Хоча твердження, що Україна є світовим лідером за кількістю передбачених законами й підзаконними актами пільг, виглядає правдоподібним. А той факт, що державні фінанси не можуть забезпечити відшкодування всіх пільг, які «добра» держава наобіцяла пільговикам, – безсумнівний.

Проблема полягає ще у тім, що, за відсутності чітких критеріїв, подекуди важко розрізнити де йдеться про реальну пільгу з метою забезпечення гарантованого Конституцією України «достатнього життєвого рівня», а де приховано прямо заборонені Конституцією привілеї. Саме поняття «пільга» і «привілеї» у вітчизняному політико-правовому лексиконі не має чіткого розмежування. Отже, насамперед варто розібратися у чому ж може полягати відмінність між «пільгою» та «привілеєм».

Найдоступніші Інтернет джерела пропонують наступні визначення: Пільга – певні переваги, додаткові права, повне або часткове звільнення від виконання встановлених правил, обов'язків, або полегшення умов їх виконання [13]. Привілеї (соціальний) – системна перевага, що отримується індивідом в силу його приналежності до тієї чи іншої домінуючої соціальної групи і дає йому непропорційно великий, в порівнянні з іншими індивідами, доступ до суспільних ресурсів [14].

З перших років свого існування радянська влада в колишньому СРСР почала вибудовувати потужну систему пільг і привілеїв. Вони надавалися цілим соціальним групам, що за умов соціалістичного способу ведення господарства, відсутності ринкової економіки й тотального зубожіння

населення було цілком виправдано. А враховуючи саму ідеологію комуністичного ставлення до грошей, надання цих преференцій у вигляді додаткових прав, а не в їх грошовому еквіваленті також було зрозумілим. Крім всього іншого, комуністичний режим використовував систему пільг і привілеїв з метою забезпечення політичної лояльності великих соціальних груп. Особливе місце в преференційній соціальній системі відігравали саме привілеї. Насамперед їх отримували партійні й радянські функціонери, службовці силових структур та військові. Пізніше – окремі верстви пролетаріату, політично лояльні до радянської влади, а після Другої світової війни – ще й ветерани і, в подальшому, всі учасники бойових дій та постраждали від війни особи. До кінця існування в СРСР сформувалася потужна система перерозподілу ресурсів суспільного споживання через пільги та привілеї, яка (в умовах соціалістичної власності та «зрівнялівки» у зарплатній системі) значною мірою замінила ринковий механізм.

Звичайно, у буржуазно-демократичних та навіть соціал-демократичних країнах з ринковою економікою також розвивалася система соціального вирівнювання з використанням пільг. Однак, вона мала, як і має дотепер, переважно монетарний та здебільшого адресний характер.

Втім, суто політичний зміст соціально-преференційних систем, на нашу думку, в обох випадках мало відрізнявся. В кінцевому підсумку їх метою для держави було забезпечення лояльності більшості населення.

Для усвідомлення значення преференційної системи у сучасних вітчизняних реаліях, насамперед доцільно виокремити саме її соціальний зміст. У соціальному сенсі пільгу можна розуміти як: обґрунтований і встановлений законодавством дозвіл на повне або часткове звільнення певної

особи від виконання певних обов'язків, які встановлені для інших, або надання особі додаткових прав у визначеній сфері, порівнюючи з правами інших осіб у такій сфері. При цьому, на нашу думку, надання державою особі прямої матеріальної допомоги, з метою забезпечення для неї достатнього життєвого рівня та рівних з іншими особами можливостей для розвитку і самореалізації, варто розглядати не як пільгу – це є окремий вид соціальної допомоги.

Привілеї – фактично те саме, що пільга. Тільки його встановлення не може бути обґрунтовано метою забезпечення привілейованій особі достатнього життєвого рівня та рівних з іншими особами можливостей для розвитку і самореалізації.

Також слід усвідомлювати, що:

- пільги – це нерівність у правах, за допомогою пільг здійснюється диференціація категорій осіб, яким надається особливий статус;
- пільги – це завжди поліпшення становища особи порівняно з іншими особами, що мають права у певній сфері;
- надання пільг одній категорії осіб тягне скорочення обсягу прав у інших категорій осіб.

Отже, існування соціальних пільг – складна проблема. Світова практика свідчить, що пільги можуть застосовуватися, але обсяги таких пільг мають бути оптимальними, їх критерії мають бути встановлені у законі, і при цьому має бути додержано принципу соціальної справедливості щодо забезпечення прав у цілому для населення або його частини.

За сферою суспільного життя пільги поділяють на трудові, податкові, транспортні, житлові, у сфері охорони здоров'я, освіти тощо. Залежно від характеру підстави, з якої пільги надаються певним категоріям осіб, пільги поділяють на професійні й соціальні.

Одразу зазначимо, що наявність пільг за професійним статусом у сучасній соціальній політиці розвинених

демократичних країн вважається нон-сенсом, оскільки передбачається, що заробітна плата працівника будь-якої категорії має забезпечувати гідний рівень життя йому та членам його сім'ї, й надавати можливість самостійно оплачувати усі необхідні житлові, побутові, медичні та інші послуги. Щодо пільг за соціальним статусом, то такі пільги передбачаються у законодавстві зарубіжних країн. Водночас такі пільги:

- по-перше, існують, переважно як державна соціальна допомога, що надається після перевірки ступеня нужденності особи;

- по-друге, надаються у формі грошової допомоги (житлова допомога, допомога на оплату освітніх послуг, гранти на навчання, допомога на батьків-одиначків тощо), натуральної допомоги (забезпечення молоком та вітамінами дітей до п'яти років і вагітних жінок, забезпечення необхідними предметами домашнього вжитку і паливом), субсидії (на проїзд у громадському транспорті, на житло) або відшкодування необхідних витрат (на медичне обслуговування, опалення житла для пенсіонерів) тощо.

В Україні досі практикуються «пільги» встановлені для певних категорій працівників у зв'язку з їх професійним статусом (народні депутати, військовослужбовці, працівники поліції, судді, прокурори тощо), та у зв'язку з особливим соціальним статусом окремих категорій населення (ветерани війни, ветерани праці, ветерани органів внутрішніх справ та військової служби тощо). Однак, більшість зазначених категорій громадян і баз додаткових соціальних преференцій, як правило, мають доходи вище прожиткового рівня. Таким чином, їх де-юре «пільги», де-факто стають привілеями. Також, «пільги» за соціальним статусом надаються особам, які зазнали значних соціальних ризиків, наприклад інвалідності, були учасниками бойових дій, були піддані репресіям з політичних

мотивів і реабілітовані, зазнали техногенного або екологічного лиха тощо. Однак і тут, без урахування особистого майнового стану цих осіб, при всій повазі або співчутті до них, ці пільги часто виявляються соціально необґрунтованими. В останньому випадку варто зробити висновок, що сама практика надання пільг цілим соціальним категоріям є застарілою.

Висновки.

1. Під пільгами соціального забезпечення пропонується розуміти юридичний засіб створення режиму сприяння для громадян, які перебувають у важкій життєвій ситуації, що виражається в повному або частковому звільненні від виконання певних обов'язків.

2. Необхідним є розмежування співвідношення пільг з іншими правовими категоріями соціальної політики (привілеї, гарантії, імунітети) тощо. Основна відмінність пільг полягає в тому, що пільга – це полегшення становища суб'єкта, яке досягається шляхом зниження певного навантаження, звільнення від виконання обов'язків, а не за допомогою додаткових надань.

3. Визначальною характеристикою для суб'єктів – одержувачів пільг є перебування їх у важкій життєвій ситуації, яка викликає необхідність в наданні державою підтримки для життєзабезпечення. При реформуванні системи пільг необхідно враховувати ту обставину, що повністю відмовитися від пільг в даний час неможливо, оскільки рівень соціального забезпечення, що встановлюється за допомогою його основних видів (пенсій, допомог), не створює умов для нормального існування нужденних громадян і в якийсь мірі підвищується за допомогою надання пільг.

4. Для приведення в систему численних нормативних актів, що регламентують надання пільг, пропонується прийняти єдиний комплексний акт на рівні закону, в якому повинно бути сформу-

льовано поняття та види пільг, підстави їх надання, коло суб'єктів, які мають право на пільги, порядок їх фінансування, підстави зміни пільгового статусу або його впорядкування, порядок скасування пільг. Такий комплексний нормативний акт забезпечить більш чітке закріплення місця пільг в системі соціального забезпечення та законодавства.

5. Чинне законодавство має передбачати можливість та умови отримання соціальних пільг окремими громадянами, а не встановлювати ці пільги. Всякі привілеї в соціальній сфері мають бути повністю ліквідовані. Всякі відшкодування громадянам, які мають особливі, та (що дуже важливо) особисті заслуги перед суспільством і державою мають проявлятися переважно у вигляді суспільної пошани, а у виключних випадках можуть бути здійснені у формі одноразових грошових виплат (в межах чинного законодавства, за окремим рішенням уряду, в індивідуальному порядку та за рахунок спеціально передбачених для цього коштів). Більшість пільг, які потребують соціально незахищені групи населення мають бути монетаризовані та індивідуалізовані з урахуванням особистого матеріального стану осіб, які на них претендують.

І все це має відбутися в Україні якнайшвидше не тому, що цього вимагає МВФ, а тому, що цього вимагає Конституція України, соціальна справедливість і здоровий глузд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України (2016). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. *Багмет М. О., Дерега В. В.* Шляхи вдосконалення системи соціального захисту в Україні: політологічний аналіз. *Сучасна українська політика*. Київ. 2009. Вип. 17. С. 250–258.
3. *Кириченко Ю.* Право людини на соціальне забезпечення в конституційних нормах України та зарубіжних держав: порівняльно-правовий аналіз. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2014. № 4 (10). С. 51–55.
4. *Лаврухін В. В.* Державне управління у сфері соціального захисту населення: теоретичні аспекти. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 1–2 (15–16). С. 66–72.
5. *Підлипна Р. П.* Система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2015. № 1 (69), ч. 1. С. 16–22.
6. *Чудик-Білоусова Н. І.* Нові соціальні ризики як підстава соціального забезпечення в Україні. *Університетські наукові записки*. 2015. № 1 (53). С. 82–108.
7. *Pogribna V. L., Sakhan O. M.* Resources and risks of personal autonomy in the modern Ukrainian society: sociological aspects of the analysis. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Соціологія. 2017. № 3. С. 118–131.
8. *García A. B., Gruat J.-V.* Social protection: a life cycle continuum investment for social justice, poverty reduction and sustainable development. Geneva: International Labour Office, 2003. 57 p.
9. *Fitzpatrick, Tony, Huck-ju Kwon, Manning, Nick, Midgley, James, Pascall, Gillian.* 2010. *International encyclopedia of social policy*. 3 vols. Abingdon, UK, and New York: Routledge.
10. *Kennett, Patricia, ed.* 2013. *A handbook of comparative social policy*. 2d ed. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
11. *Greve, Bent, ed.* 2019. *Routledge handbook of the welfare state*. 2d ed. Abingdon, UK, and New York: Routledge.
12. *Куценко Т. Ф., Бондар М. Ю.* Соціальні пільги в Україні: аналітичний огляд. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2014. 1. 96 – 102.

13. Benefits. <https://melodict.com/benefits>.

14. Social privilege. <https://Social20privilege>.

REFERENCES:

1. Konstytutsiya Ukrayiny (2016) [The Constitution of Ukraine]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>. [in Ukrainian].

2. Bahmet, M. O., Dereha, V. V. (2009). *Shliakhy vdoskonalennia systemy sotsialnoho zakhystu v Ukraini: politolohichniy analiz [Ways to improve the social security system in Ukraine: a political analysis]. Suchasna ukrainska polityka – Modern Ukrainian politics, issue 17, 250–258 [in Ukrainian].*

3. Kyrychenko, Yu. (2014). *Pravo liudyny na sotsialne zabezpechennia v konstytutsiinykh normakh Ukrainy ta zarubizhnykh derzhav: porivnialno-pravoviy analiz [Human right to social security in the constitutional norms of Ukraine and foreign countries: a comparative legal analysis]. Jurnalul juridic national: teorie și practica. National Law Journal: Theory and Practice, 4 (10), 51–55 [in Ukrainian].*

4. Lavrukhin, V. V. (2015). *Derzhavne upravlinnia u sferi sotsialnoho zakhystu naselennia: teoretychni aspekty [Public administration in the field of social protection of the population: theoretical aspects]. Aspekty publichnoho upravlinnia – Public Administration Aspects, 1–2 (15–16), 66–72 [in Ukrainian].*

5. Pidlypna, R. P. (2015). *Systema sotsialnoho zakhystu naselennia v Ukraini v suchasnykh umovakh: sutnist i osnovni skladovi [The system of social protection of the population in Ukraine in modern conditions: essence and main components]. Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli – Scientific*

Bulletin of Poltava University of Economics and Trade, 1 (69), part 1, 16–22 [in Ukrainian].

6. Chudyk-Bilousova, N. I. (2015). *Novi sotsialni ryzyky yak pidstava sotsialnoho zabezpechennia v Ukraini [New social risks as a basis for social security in Ukraine]. Universytetski naukovi zapysky – University scientific notes, 1 (53), 82–108 [in Ukrainian].*

7. Pogribna, V. L., Sakhan, O. M. (2017). *Resources and risks of personal autonomy in the modern Ukrainian society: sociological aspects of the analysis. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii: Sotsiologhiia – Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine». Series: Sociology, 3, 118–131. [in Ukrainian].*

8. García, A. B., Gruat, J.-V. (2003). *Social protection: a life cycle continuum investment for social justice, poverty reduction and sustainable development.* Geneva: International Labour Office.

9. Fitzpatrick, Tony, Huck-ju Kwon, Manning, Nick, Midgley, James, Pascall, Gillian. (2010). *International encyclopedia of social policy.* 3 vols. Abingdon, UK, and New York: Routledge.

10. Kennett, Patricia, ed. (2013). *A handbook of comparative social policy.* 2d ed. Cheltenham, UK: Edward Elgar.

11. Greve, Bent, ed. (2019). *Routledge handbook of the welfare state.* 2d ed. Abingdon, UK, and New York: Routledge.

12. Kutsenko T.F., Bondar M.YU. *Sotsialni pilhy v Ukraini: analitychnyy ohlyad [Social benefits in Ukraine: an analytical review]. Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka – Social-labor relations: theory and practice.* 2014. 1. 96 – 102. [in Ukrainian].

13. Benefits. <https://melodict.com/benefits>.

14. Social privilege. <https://Social-20privilege>.